

РОЗДІЛ III

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 338.24:330.322

Ковальчук Ірина Євгенівна,
ст. викладач кафедри менеджменту
та управління економічними процесами,
Мукачівський державний університет

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГІРСЬКИХ РАЙОНІВ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена аналізу туристично-рекреаційної привабливості гірських районів Українських Карпат, які охоплюють західні регіони України та формують Карпатський регіон, до якого входять Львівська, Чернівецька, Закарпатська та Івано-Франківська області. Більшість населених пунктів гірських районів депресивні та мають обмежені перспективи для соціально-економічного зростання, зокрема внаслідок віддаленості від адміністративних і промислових центрів, специфічних кліматичних умов та особливостей географічного розташування. При цьому гірські райони Карпатського регіону характеризуються наявністю унікальних туристично-рекреаційних, природних ресурсів та багатю екосистемою, відтак володіють ресурсним потенціалом для розвитку туризму й рекреації, що на сьогодні використовується мало ефективно. Тема статті є актуальною, оскільки виникла потреба у вивченні заходів, які сприятимуть ефективному використанню туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України, реалізація яких забезпечить стабільний соціально-економічний розвиток, зростання ділової активності та підприємницької ініціативи, розвиток туристичного бізнесу, ділової та комунікаційної інфраструктури, збільшення зайнятості, зростання надходжень до місцевих бюджетів та підвищення якості життя населення. Мета статті полягає в обґрунтуванні пропозицій, які сприятимуть розвитку туризму і рекреації та активізації туристичного бізнесу у гірських районах Українських Карпат. При проведенні дослідження використано загальнонаукові методи, зокрема, такі як аналіз, синтез, абстрагування, систематизація, узагальнення, а також методи емпіричного дослідження: спостереження, оцінювання, порівняння. Особлива увага у статті приділена дослідженню основних проблем, що перешкоджають ефективному використанню наявного на території гірських районів західних регіонів України туристично-рекреаційного потенціалу та, на цій основі, запропоновано заходи, спрямовані на підвищення рівня фінансового, кадрового та інформаційного забезпечення туристично-рекреаційного бізнесу, а також формування привабливого інвестиційного середовища для реалізації проектів у сфері туризму та рекреації, що у перспективі сприятиме соціально-економічному розвитку Карпатського регіону. Перспективами подальших досліджень є розробка механізму практичної реалізації запропонованих заходів.

Ключові слова: туристично-рекреаційний потенціал, проблеми, інфраструктура, інвестиції, перспективи, розвиток.

ВСТУП

Постановка проблеми. У межах Карпатського регіону, а це Львівська, Чернівецька, Закарпатська та Івано-Франківська області, більшість районів – гірські та зосереджені у західній частині Українських Карпат. Завдяки специфічному територіальному розміщенню (гірські ландшафти), географічній віддаленості від адміністративно-промислових центрів, особливості кліматичних умов, практично всі гірські населені пункти регіону депресивні. Для них характерними є

низький рівень життя місцевого населення та обмежені перспективи для зростання.

Поряд з низкою соціальних та економічних проблем, гірські райони Карпатського регіону володіють унікальним туристично-рекреаційним потенціалом, зокрема природними ресурсами і насиченою екосистемою, які мали б сприяти розвитку індустрії туризму та рекреації. Натомість ці переваги використовуються неефективно. Наведене вище обґрунтовує необхідність виявлення та дослідження чинників, які б підвищили ефективність застосування

туристичного і рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України. Необхідно обґрунтувати заходи, які забезпечать зростання соціально-економічних показників, дадуть поштовх активізації підприємницької діяльності у туристичному бізнесі, сприятимуть розвитку інфраструктури, підвищенню зайнятості, дадуть стабільні надходження до місцевих бюджетів та покращать якість життя населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході опрацювання інформаційних джерел особливу увагу приділили вивченню законодавчої бази, яка стосується гірських населених пунктів України та дослідженню нинішньої політики уряду щодо розвитку туризму. Так, необхідність державної підтримки розвитку туристичної галузі у гірських районах країни визначено у законі України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (1995 р.). Даним нормативно-правовим актом передбачено, що «...для забезпечення соціально-економічного розвитку населених пунктів, яким надано статус гірських, держава гарантує фінансування заходів для розвитку та використання туристичних, рекреаційних і лікувальних можливостей гірського регіону» [1].

Більшість опрацьованих джерел присвячені теоретичним аспектам піднятої проблематики. Зокрема, Т. Абрамова, В. Євдокименко у своїх наукових працях класифікують та характеризують рекреаційно-туристичні ресурси України та окремих її регіонів. Науковці Ю. Зінько та І. Смалъ висвітлюють організаційні моменти туристичної діяльності в країні, а у публікації В. Гетьмана і Ф. Заставного розглянуто ключові проблеми розвитку туристичної галузі держави. Досліджували регіональні рекреаційні комплекси, аналізували їх рекреаційно-туристичний потенціал, оцінювали ефективність його використання, залучення інвесторів, як вітчизняних, так й іноземних, такі науковці як І. Бланк, Е. Брігхем, М. Герасимчук, Л. Гітман, Б. Губський, Д. Джонк, М. Долішній, Я. Живицький, В. Кравців, М. Крачило, Л. Лазебник, А. Махмудов, Н. Недашківська, Й. Петрович, І. Продіус, М. Прокопенко, П. Рогожин, М. Чумаченко, О. Шаблій та інші.

Особливостям і перспективам розвитку туризму та рекреації в Карпатському регіоні присвячені публікації І. Черніної, Н. Гук, М. Вачевського, П. Жука та В. Кравціва.

Мета статті (постановка завдання). Гірські райони Карпатського регіону мають всі передумови для розвитку туристично-рекреаційного бізнесу на основі ефективного використання наявного потенціалу. На даному етапі актуалізувалася потреба у виявленні та дослідженні основних проблем, які перешкоджають цьому. Тому мета статті – на основі вивчення перешкод розвитку туризму і рекреації Карпатського регіону, розробити дієві пропозиції, реалізація яких дасть поштовх розвитку туризму і рекреації через активізацію туристичного бізнесу у гірських районах Українських Карпат. На нашу думку, це сприятиме формуванню їх привабливого туристичного іміджу, і, своєю чергою, залученню інвестиційних потоків для реалізації проектів у сфері туризму та рекреації, а у перспективі, забезпечить

соціально-економічний розвиток Карпатського регіону та підвищить якість життя місцевого населення.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Туризм – одна з найприбутковіших галузей світової економіки, оскільки забезпечує суттєву дохідну частину до бюджетів понад 40 країн, сприяє підвищенню показників зайнятості, адже кожний п'ятнадцятий працівник у світі працевлаштований саме у туристичній сфері. Всесвітня туристична організація, у результаті власних досліджень, оприлюднила дані, згідно яких майже 10% виробленого у світі вального продукту – від туризму, включаючи міжнародний туризм, частка якого приблизно 6% сукупного доходу країн світу від загального обсягу світового експорту та близько 3% – від світового експорту послуг.

Крім того, статистика підтверджує той факт, що сфера туризму та рекреації має всі перспективи для розвитку. Так, на Парламентських слуханнях 6 квітня 2016 р. на тему «Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку інвестиційної привабливості України», наголошувалося, що вже до 2030 року кількість міжнародних туристичних відвідувань зросте з 582 мільйонів у 2015 році до 1,8 мільярда у 2030 році [2]. Але маючи великий туристично-рекреаційний потенціал, Україна у 2015 році не потрапила у рейтинг країн, привабливих для туризму. Його лідерами стали Іспанія, Франція та Німеччина.

Дослідження показали, що у 2015 році бренд «Україна» опустився на 68-ме місце, яке оцінили в 44 мільярди доларів США, хоча у 2014 році займав 53-тє позицію, оцінену у 80 мільярдів доларів США. Варто додати, сходинку кожної держави у загальному рейтингу ста країн світу визначають за вартістю бренду за чотирима напрямками: туризм, людський капітал, продукти та інвестиції.

Не дивлячись на зниження позиції національного бренду, туристично-рекреаційна сфера в Україні залишається перспективною і необхідно забезпечити комплекс дієвих заходів, аби пришвидшити темпи розвитку галузі, підвищити якість надання послуг, щоб приймати частину світового потоку. Це, своєю чергою, може стати джерелом наповнення як державного, так і місцевих бюджетів і сприяти економічному піднесенні депресивних гірських районів та й розвитку країни.

Після того як туристичні потоки до Криму припинилися внаслідок анексії півострова, підвищилася увага туристів до Українських Карпат. Про це свідчить статистика відвідуваності областей Карпатського регіону України. Так, за останні три роки практично у всіх західних областях країни, зафіксовано значне зростання кількості туристів. До прикладу, для Львівської області цей показник склав 10%, для Закарпатської області – 28%. Найбільший відсоток зростання кількості обслуговуваних туристів серед областей Карпатського регіону зафіксовано у Івано-Франківській області – 173% у 2015 році порівняно з 2013 роком [3].

Потужний туристично-рекреаційний потенціал у поєднанні з вигідним географічним розташуванням,

досить розвинутою транспортною мережею може забезпечити гірським районам Карпатського регіону сталі зростання економічних показників. Тому туризм та рекреація визначені і затверджені у відповідній програмі, як пріоритетний напрям розвитку кожного з них.

Аби окреслити перспективи соціально-економічного зростання гірських районів західних регіонів України проаналізуємо потенціальні можливості для розвитку туристично-рекреаційної галузі.

По-перше, природні ресурси гірських районів – унікальні. Так, на території Карпатського регіону понад 800 джерел мінеральних вод. Більшість з них освоєні і використовуються для оздоровлення 7 мільйонів чоловік на рік. Багатий край і на лікувальні грязі, які разом зі сприятливим кліматом забезпечують потік відвідувачів до рекреаційних закладів Карпатського регіону до 8 мільйонів у рік. Причому, одноразова гранична рекреаційна місткість сягає двох мільйонів відпочивальників і майже 12 мільйонів туристів «вихідного дня» [4].

По-друге, гірські ландшафти Українських Карпат сприяють розвитку активного туризму. Найпопулярнішими на сьогодні є такі його різновиди як гірськолижний туризм, альпінізм, гірський пішохідний та спортивний туризм, рафтинг, річковий сплав, кінний туризм, спелеотуризм, гірський велотуризм, дельтапланеризм, мото- та автотуризм. Варто додати, Карпатський регіон має значний потенціал для розвитку гірськолижного спорту, оскільки альтернатив такої якості надання послуг в Україні наразі не має [5].

По-третє, Карпатський регіон знаходиться у центрі Європи. Вигідне географічне розміщення сприяє збільшенню потоку туристів. У цьому контексті варто проаналізувати транспортну доступність областей. До прикладу, Львівщиною проходять три міжнародних транспортних коридори: Берлін-Дрезден-Вроцлав-Львів-Київ; Трієст-Любляна-Бухарест-Будапешт-Львів та Європа-Азія. У Закарпатті прокладено Критський маршрут та траса Лісабон-Трієст-Любляна-Будапешт-Київ-Волгоград, а також залізничні і річкові мережі у напрямку Європи та Азії, які перетинаються з міждержавним транспортним коридором Балтійське море – Чорне море, а саме Гданськ-Одеса, що забезпечує зручне транспортування відвідувачів і вантажів по Європі.

Сусідство Карпатського регіону з п'ятьма країнами-членами ЄС сприяють розширенню географії туристів та збільшенню їх кількості. Так, прикордонні області межують з такими державами:

– у Закарпатській області облаштовано 16 пунктів пропуску та митних постів з Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією, з яких 9 із статусом міжнародних, 6 – міждержавних та 8 пунктів спрощеного переходу, а також діє міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт «Ужгород»);

– на території Львівщини діє 8 міжнародних пунктів перетину кордону з Польщею, 4 з них автомобільні, решта – залізничні. Крім того, є міжнародний повітряний пункт перетину кордону –

аеропорт «Львів»);

– хоча Івано-Франківська область межує з Румунією та не має жодного облаштованого пункту перетину кордону, зате функціонує міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт «Івано-Франківськ»);

– Чернівецька область межує з Румунією та Молдовою, для перетину кордону є 19 пунктів, з яких 10 мають міжнародний статус та один міждержавний, також діє міжнародний повітряний пункт перетину кордону – аеропорт «Чернівці» [5].

По-четверте, унікальний рельєф та насичена екосистема Українських Карпат, на противагу іншим туристичним регіонам країни, може зацікавити туристів у всі пори року. Тому відсутність ознак сезонності туристичного бізнесу має сприяти збільшенню пропозиції туристично-рекреаційних послуг. Варто додати кілька статистичних даних. 28,8% – така частка Карпатського регіону за кількістю туристів та екскурсантів, що обслуговуються туроператорами та турагентами, а це майже вдвічі більше за частку Кримського туристичного регіону, позиція якого на рівні 14,9%. До слова, найбільше екскурсантів – 342 тисячі – відвідало Івано-Франківщину [6].

По-п'яте, матеріально-технічна база для розміщення відвідувачів Карпатського регіону є достатньою. Так, готелів та інших засобів розміщення у регіоні близько 800, для порівняння у Криму приблизно 650, але номерні фонди Карпатського та Кримського регіонів майже не відрізняються: 14925 та 14407 відповідно [7]. Так, за кількістю санаторно-курортних та оздоровчих закладів тривалого перебування Карпатський регіон поступається решті основних туристичних регіонів України, зокрема в 4 областях Карпатського регіону функціонують 208 закладів. Для порівняння у Причорноморському регіоні – 632; у Кримському – 543; у Приазовському – 449 санаторно-курортних закладів [7]. Але Карпатський регіон має значний потенціал неосвоєних природних ресурсів з лікувальними властивостями, розробка яких сприятиме відкриттю нових закладів. Також варто згадати про недіючі санаторно-курортні заклади, які можна реанімувати і використовувати за призначенням.

По-шосте, західні регіони України славляться пам'ятками історії, культури та архітектури. У гірських районах збережена самобутня культурна та духовна спадщина, етнічні звичаї, обряди, народні промисли, серед яких лозоплетіння, різьба по дереву, ткацтво, плетіння з соломи, традиційне вівчарство, автентична кухня тощо. Причому кожен з гірських районів має особливий та неповторний етнічний фольклор, що формує позитивний туристичний імідж, який приваблює туристів та може сприяти залученню інвестицій.

Варте уваги, що на території Карпатського регіону, під державною охороною понад 6 тисяч пам'яток архітектури IX-XX ст., які знаходяться у таких містах: Львів, Підгірці, Галич, Ужгород, Мукачеве, Хотин, Чернівці та інших. Всесвітньо відомими є пам'ятки дерев'яної архітектури XIV-XIX ст. та археології.

По-сьоме, для гірських районів Карпатського регіону характерний високий рівень безробіття, оскільки гірські рельєфи та природні кліматичні чинники ускладнюють умови функціонування підприємств, а також проживання та ведення присадибного господарства. Відсутність стабільної роботи, низький рівень освіти та матеріального добробуту жителів гірських районів Українських Карпат спонукає людей їхати на заробітки. Тому, за необхідності, населення, яке проживає у гірській місцевості, а це 20% від загальної їх кількості у чотирьох областях Карпатського регіону (1,3 мільйони), можна залучити до роботи у туристично-рекреаційній сфері.

І останнє, восьме, оскільки закон України «Про туризм» (15.09.1995 р.) унормував його як «...один з пріоритетних напрямів розвитку національної культури та економіки», розвиток туристично-рекреаційної сфери апіорі є пріоритетним для регіонів. Не виключення і Карпатський регіон, де туризм та рекреація традиційно залишаються серед найбільш перспективних сфер економіки, адже для їх розвитку є всі необхідні ресурси та передумови.

Розглянемо основні проблеми, які стоять на шляху ефективності використання наявного туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України:

1. Завдяки моральному та фізичному зносу матеріально-технічний стан закладів туристично-рекреаційної інфраструктури незадовільний, а рівень послуг не відповідає європейському та світовому. Крім того, занедбані пам'ятки культури та архітектури формують негативний імідж територій, а цим відштовхують потенційних туристів від здійснення повторних візитів та рекомендації мандрівок своїм знайомим.

2. Неякісна інфраструктура, зокрема комунальна, виробнича, фінансова, комунікаційно-інформаційна, особливо транспортна. Незважаючи на достатню щільність автомобільних доріг у гірських районах західних регіонів України, стан дорожнього полотна поступається європейській якості і, відповідно, створює негативний імідж та стримує розвиток в'їзного автомобільного та автобусного туризму, а також внутрішнього туризму. У гірських районах практично відсутня інфраструктура зв'язку – туристи нарікають на відсутність або поганої якості доступ до Інтернету. Придорожня інфраструктура теж «бажає кращого». У сукупності ці фактори стримують потенційних туристів здійснювати подорожі власним транспортом. Не сприяє цьому і відсутність щільної мережі фінансово-банківських установ та банкоматів, далеко не всі заклади туристично-рекреаційного спрямування надають своїм відвідувачам можливість розрахунку електронними банківськими картками.

3. Недостатній рівень забезпечення професійними кадрами західних регіонів України у галузі туризму і рекреації. Жоден з 130 вишів Карпатського регіону не готує фахівців у галузі, до прикладу, «зеленого» туризму, культурного туризму, організаційного та фінансового менеджменту туристично-рекреаційної сфери.

4. Недостатня увага з боку держави до

населення, яке проживає у гірській місцевості. Так, на депресивних територіях гірських районів західних регіонів України законодавством України визначені такі гарантії соціального захисту населення [9] як доплати на рівні 20% пенсіонерам та 25% працівникам бюджетної сфери, доплати до ціни сільськогосподарської продукції, яка вироблена у місцевостях, що віднесені до гірських, плата за електроенергію громадянами у розмірі, що дорівнює платі за електроенергію у сільській місцевості. Зрозуміло, цього не достатньо для забезпечення нормального рівня життя місцевих. Тому активізація підприємницької діяльності у туристично-рекреаційній сфері на території гірських районів може стати одним із варіантів підвищення добробуту місцевого населення, збільшення зайнятості, розвитку інфраструктури.

5. Недостатнє інформаційно-маркетингове забезпечення просування туристичних та інвестиційних можливостей гірських районів західних територій України. Практично кожен гірський регіон займається промоцією власного туристично-рекреаційного потенціалу самотужки. Але не всі місцеві громади за браком коштів у місцевих бюджетах спроможні фінансувати подібні заходи.

Нерозвинена мережа туристично-інформаційних центрів, недостатня кількість презентацій туристично-рекреаційних можливостей чи окремих підприємств туристичної галузі гірських районів Карпатського регіону на різних всеукраїнських та міжнародних туристичних та інвестиційних заходах, у календарях тощо – одна з проблем сучасності, яка стримує розвиток туризму і потребує вирішення.

Але одна з найбільших проблем – відсутність фінансування з боку держави, адже у 2015 та 2016 роках у Державному бюджеті України жодної копійки на розвиток туризму не передбачено. На противагу, європейські країни в середньому на розвиток туризму виділяють від 10 до 50 мільярдів євро на рік, що в 200 разів більше, ніж Україна. Зокрема, Франція – 52,9 мільярда євро, Польща – 10,4 мільярда євро [8].

Розраховувати на власні джерела – теж не вихід, адже вітчизняні інвестори не спішають вкладати кошти у туристично-рекреаційну сферу. Тому не дивно, що у 2011-2015 роках 45% підприємств сфери туризму були нерентабельними. Найбільша кількість збиткових підприємств була у сфері мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Проте при здійсненні інвестиційної діяльності в країні саме власні кошти залишаються для вітчизняних підприємств основним джерелом фінансування (63,3%).

Банківське кредитування на сьогодні теж не здатне забезпечити потребу у фінансових ресурсах, що пов'язано, перш за все, з кризою банківської системи в Україні. Так, загальна сума наданих кредитів на інвестиційні потреби у 2015 році становила 98,6 мільярда гривень, з них у сфері туризму – приблизно 1,25%, що на 6% нижче показника 2014 року.

Ситуація із залученням іноземних інвесторів теж має негативну тенденцію. Якщо говорити мовою цифр, то обсяг прямих іноземних інвестицій у розвиток сфери туризму станом на 1 січня 2016 року становив лише 470,5 мільйона доларів, або менше 1%

загального обсягу іноземних інвестицій в економіку України. Для порівняння, у 2015 році загальні капітальні інвестиції у туристичній сфері сягали майже 2 мільярдів гривень. Зрештою, впродовж 2011-2014 рр., їхня частка становила в середньому 1,25% загального обсягу по країні. У 2015 році цей показник знизився до 0,8%. Найменший потік грошей попрямував у обсязі 0,39% до підприємств з тимчасового розміщення і організації харчування, 0,37% отримали підприємств мистецтва, спорту, розваг та відпочинку. Зрозуміло, що такий рівень фінансування недостатній, адже у світі цей показник складає близько 4,5% загального обсягу інвестицій [9].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Основна причина неефективності використання наявного туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західної України – розвиток сфери туризму фактично так і не став пріоритетним, як анонсувалося у програмах розвитку регіону, а на рівні держави не отримав відповідної фінансової та організаційної підтримки. Крім того, дії влади у цьому напрямку носять безсистемний характер.

Для підвищення інвестиційної привабливості туристично-рекреаційної сфери з метою активізації фінансування підприємств пропонуємо такі заходи:

- розробити та затвердити єдину стратегію розвитку туризму на рівні держави, а на рівні регіонів розробити комплексні програми з використанням системного підходу;

- створити у гірських депресивних районах при органах місцевої влади відділи чи інші неприбуткові структури для приваблення інвесторів, у тому числі й іноземних, а на їх базі – туристичні центри;

- запроваджувати освітні програми туристичного спрямування, аби розширити фінансову грамотність та максимально поінформувати представників закладів туризму та рекреації про можливості використання наявного потенціалу;

- більше висвітлювати туристичні переваги України в іноземних засобах масової інформації;

- переглянути позицію уряду у напрямку сприяння здійснення інвестиційної діяльності для вітчизняних та іноземних інвесторів, скасування практики оподаткування грошових коштів при

внесенні акціонерного капіталу в іноземній валюті, запровадження інвестиційних податкових канікул у пріоритетних регіонах або щодо окремих туроб'єктів, звільнення від оподаткування ввезених на митну територію України устаткування, обладнання та інших засобів, необхідних для реконструкції, модернізації чи створення нового об'єкта туристичної інфраструктури;

- створити умови для спрямування грошей українських трудових мігрантів, яких значна кількість у гірських районах західної України, на розвиток туризму та рекреації;

- забезпечити якісними кадрами туристично - рекреаційні заклади шляхом підготовки фахівців, які б спеціалізувалися, наприклад, у галузі зеленого туризму, культурного туризму, у сфері туристичного обслуговування;

- сприяти розробці інвестиційних проектів у сфері туризму та рекреації на регіональному рівні. Для реалізації яких застосовувати інноваційні інструменти фінансового забезпечення інвестиційних проектів, такі до прикладу, як муніципальні або корпоративні інфраструктурні облигації;

- продовжувати розвивати у гірських районах західних регіонів уже налагоджену співпрацю з іноземними партнерами у туристичній галузі, зокрема у сфері зеленого, екологічного та агротуризму. До прикладу, Швейцарсько-український проект FORZA, який успішно діє на Закарпатті, забезпечує розвиток туризму на базі лісових екосистем, а також працює у напрямку запровадження кластерної моделі ведення бізнесу у всіх областях Карпатського регіону [10]. Досвід показує, кластерна форма розвитку туристичної сфери у гірських районах західної України – одна з найефективніших, тому повинна і надалі розвиватися.

Запропоновані заходи на місцевому рівні сприятимуть ефективному використанню наявного туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних областей та й усієї країни, розширять можливості залучення туристів у Карпатський регіон за рахунок диверсифікації асортименту та підвищення якості туристичних послуг, а, отже, забезпечить зростання зайнятості і добробуту місцевого населення.

Перспективами подальших досліджень є розробка механізму практичної реалізації запропонованих заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» (1995 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Розвиток туристичної індустрії як інструмент економічного розвитку інвестиційної привабливості України. Парламентські слухання 6 квітня 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://static.rada.gov.ua/zakon/new/par_sl/s
3. Черніна І. В. Міжнародний туризм як фактор соціально-економічного розвитку України: регіональний аспект. автореф. ... дис. к.е.н. / І. В. Черніна. – Донецьк, 2010. – 22 с.
4. Механізми забезпечення ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України [Електронний ресурс] // Матеріали Національного інституту стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1178/>
5. Туристична діяльність в Україні у 2013 році: Статистичний бюлетень / Відповід. за вип. І. В. Калачова. –

Державна служба статистики України. – Київ. – 2014. – 76 с.

6. Кравців В. С. Рекреаційна політика Карпатського регіону / В. С. Кравців, В. К. Євдокименко, М. М. Габрель. – Чернівці: Прут, 2005. – 68 с.

7. Гук Н. А. Перспективи розвитку міжнародного туризму в Карпатському регіоні [Електронний ресурс] / Н. А. Гук. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/guk2.htm

8. Вачевський М. В. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні / М. В. Вачевський, О. М. Свінцов, В. Ф. Кузнецов // Український бальнеологічний журнал. – 2014. – №1. – С. 99-104.

9. Лист Міністерства праці та соціальної політики України №218/13/84-10 від 04.03.2010 р. «Щодо визначення статусу особи, яка проживає та працює на території населеного пункту, якому надано статус гірського» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapravo.net/akty/ministerstva-osnovni/akt8tlug4h.htm>.

10. Кластерний аналіз лісового сектору Карпатського регіону України та рекомендації для кластерного менеджменту. Скорочений звіт 2008. – Ужгород: FORZA, 2008. – 34 с.

Ковальчук Ирина Евгеньевна

ТУРИСТИЧЕСКО-РЕКРЕАЦИОННЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ГОРНЫХ РАЙОНОВ УКРАИНСКИХ КАРПАТ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Статья посвящена анализу туристическо-рекреационной привлекательности горных районов Украинских Карпат, которые охватывают западные регионы Украины и формируют Карпатский регион, к которому входят Львовская, Черновицкая, Закарпатская и Ивано-Франковская области. Большинство населенных пунктов горных районов депрессивные и имеют ограниченные перспективы для социально-экономического развития, в частности в результате удаленности от административных и промышленных центров, специфических климатических условий и особенностей географического положения. При этом горные районы Карпатского региона характеризуются наличием уникальных туристических, рекреационных, природных ресурсов и богатой экосистемой, следовательно, владеют ресурсным потенциалом для развития туризма и рекреации, что на сегодня используется малоэффективно. Тема статьи является актуальной, поскольку возникла потребность в изучении мероприятий, которые будут способствовать эффективному использованию туристическо-рекреационного потенциала горных районов западных регионов Украины. Реализация данных мероприятий обеспечит стабильное социально-экономическое развитие, рост деловой активности и предпринимательской инициативы, развитие туристического бизнеса, деловой и коммуникационной инфраструктуры, увеличение занятости, рост поступлений в местные бюджеты и повышение качества жизни населения. Цель статьи заключается в обосновании предложений, которые будут содействовать развитию туризма и рекреации, а также активизации туристического бизнеса в горных районах украинских Карпат. При проведении исследования использованы общенаучные методы, в частности, такие как анализ, синтез, абстрагирование, систематизация, обобщение, а также методы эмпирического исследования: наблюдение, оценивание, сравнение. Особое внимание в статье уделено исследованию основных проблем, которые препятствуют эффективному использованию имеющегося на территории горных районов западных регионов Украины туристическо-рекреационного потенциала и, на этой основе, предложены мероприятия, направленные на повышение уровня финансового, кадрового и инфраструктурного обеспечения туристическо-рекреационного бизнеса, а также формирования привлекательной инвестиционной среды, для реализации проектов в сфере туризма и рекреации, что в перспективе будет содействовать социально-экономическому развитию Карпатского региона. Перспективами дальнейших исследований является разработка механизма практической реализации предложенных мероприятий.

Ключевые слова: туристическо-рекреационный потенциал, проблемы, инфраструктура, инвестиции, перспективы, развитие.

Koval'chuk Iryna Y.

TOURISM AND RECREATION POTENTIAL OF MOUNTAINOUS AREA OF UKRAINIAN CARPATHIANS: PROBLEMS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

The paper analyzes tourist and recreational attractiveness of mountain areas of Ukrainian Carpathians, which cover the western regions of Ukraine and form the Carpathian region, which includes Lviv, Chernivtsi, Transcarpathian and Ivano-Frankivsk region. Most settlements of mountainous areas are depressed and have limited prospects for social and economic growth, in particular due to the remoteness of administrative and industrial centers of specific climatic conditions and geographic location features. These mountainous areas of the Carpathian region are characterized by unique tourism and recreation, natural resources and rich ecosystem, have the resource potential for tourism and recreation, which today is used not efficiently enough. The theme of the article is relevant because there is a need to study measures that promote the efficient use of tourist and recreational potential of mountainous regions of the western regions of Ukraine, the implementation of which will ensure sustainable social and economic development, growth of business activity and entrepreneurship, development of tourism, business and communication infrastructure, increase of employment, increase of local revenues and improvement of quality of life. The purpose of the article is to substantiate proposals that will promote tourism and recreation and revitalization of tourism in the mountainous regions of Ukrainian Carpathians. General scientific methods have been used in the study, in particular, such as analysis, synthesis, abstraction, systematization, generalization and empirical research methods: observation, evaluation, comparison. Special attention in the article is given to the investigation of major problems hindering the efficient use of existing

tourism potential on the territory of the mountainous areas of western regions of Ukraine and, on this basis, the measures aimed at improving the financial, personnel and information support of the tourism business have been proposed, and also creating an attractive investment environment for projects in tourism and recreation, which in the long run contribute to social and economic development of the Carpathian region. A prospect for further research is to develop a mechanism for the practical implementation of the proposed measures.

Keywords: *tourist and recreational potential problems, infrastructure, investment prospects and development.*

Одержано 10.09.2016 р.

УДК 330.322.014

Лендел Оксана Михайлівна,
аспірант кафедри фінансів,
Мукачівський державний університет

АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті розглянуто інвестиції як важливий фактор соціально-економічного розвитку регіону та як складову економічної стратегії розвитку України загалом. Залучення інвестицій сприяє економічному та соціальному зростанню регіону, впровадженню новітніх технологій, підвищенню ефективності та якості виробництва, створенню якісного людського капіталу. Метою статті є аналіз інвестиційної активності в регіоні. Для вирішення поставлених завдань у статті використано такі методи наукового дослідження: аналіз, синтез та порівняння, метод розрахунку. Визначено основні типи підприємств, у рамках яких здійснюється інвестування на міжнародному рівні (дочірня компанія, асоційована компанія, підприємство-партнер). Також розглянуто важливість використання локальних переваг регіону для підвищення інвестиційної привабливості та основні чинники, що визначають інвестиційний клімат (наявність ресурсів, розвиток інфраструктури, відкритість регіону для зовнішньоекономічних відносин, стан регіональної економічної політики, значні розміри споживчого ринку, рівень злочинності, кліматичні умови, рівень освіти, рівень валового регіонального продукту). Проаналізовано обсяги залучення прямих іноземних інвестицій у регіон за останні роки. За 2014-15 рр. встановлено істотне зменшення у надходженні інвестицій у порівнянні з попередніми роками. Найбільші надходження спостерігаються у таких сферах, як промисловість та транспортна діяльність. Інвестиційна активність зосереджена біля основних міст регіону, тобто нерівномірно. Виявлено переваги та недоліки залучення іноземних інвестицій та потенційні можливості регіону. Досліджено напрями державного сприяння розвитку іноземного інвестування. Теоретичною основою є наукові праці вітчизняних та іноземних вчених, а також дані Управління статистики, на основі яких проаналізовано обсяги прямих іноземних інвестицій за роками, за видами економічної діяльності, їх територіальний розподіл та темпи зростання у порівнянні до попередніх років. Подальшого дослідження потребують питання вдосконалення правової та нормативної бази ефективності залучення та використання іноземних інвестицій, а також кроки щодо створення позитивного іміджу регіону на міжнародному рівні.

Ключові слова: *інвестиції, прями іноземні інвестиції, регіон, розвиток, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат.*

ВСТУП

Постановка проблеми. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіону значною мірою залежить від залучення та раціонального використання інвестицій (акціонерного капіталу) – внутрішніх та зовнішніх. Прямі іноземні інвестиції не тільки сприяють зміцненню економіки, підвищують конкурентоспроможність як регіону, так і країни загалом, але й покращують міждержавні відносини з країнами-інвесторами. Використовуючи досвід економічно розвинутих країн, можна підвищити не тільки фінансові показники, але й вийти на якісно

новий рівень соціально-економічного розвитку регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Аналіз наукових праць показав, що питання іноземного інвестування є актуальним не тільки в Україні, але й багатьох закордонних країн. Цю тему висвітлювали такі вчені, як Л. Т. Веллс, К. Девідсон, Д. Шнайдер, Г. Райтер, В. Вудрафф, Г. Шварценберг. Л. Т. Веллс провів аналіз зростання обсягу іноземних інвестицій у країни Третього Світу, які стали не лише джерелами сировини, але й виробниками та споживачами високоякісної, високотехнологічної продукції. Наведені фактори, що впливають на